

Protektionismi uhkaa: Kilpailukyky sopimus on vasta alkusoittoa

Aki Kangasharju

Tiivistelmä

Tarkastelemme tutkimuksessa viennin merkitystä Suomen taloudelle. Tutkimuksen päätulokset ovat seuraavat. Vientisektori on Suomelle elintärkeä, ja Suomi on hyötynyt merkittävästi globalisaatiosta. Reilusti yli 400 000 työpaikkaa perustuu vientikysynnälle. Viennin on lisääntyttävä lähes viidenneksellä, jos pyritään hallituksen tavoitteeseen luoda 100 000 työpaikkaa vientivetoisella kasvulla. Nykyisellä vientimarkkinoittemme kasvunäkymällä se edellyttää lisä uudistuksia, jotka ovat verrattavissa vaikuttavuudeltaan juuri solmittuun kilpailukyky sopimukseen. Maailma on astumassa lisääntyvän protektionismin aikakauteen. Jos protektionismi tyrehdyttää vientimarkkinoittemme kasvun tyystin, tarvitsemme vaikuttavuudeltaan kaksi kertaa juuri solmitun kilpailukyky sopimuksen verran lisäponnistuksia, jotta hallituksen työllisyystavoite voidaan saavuttaa vientivetoisella kasvulla. Tulokset perustuvat laskelmiin, joissa on hyödynnetty tilastokeskuksen panos-tuotosaineistoja, kansainvälisiä tutkimustuloksia ja Nordean talouskasvuennusteita. Tutkimuksessa ei pyritä tuottamaan tarkkoja vaikutusestimaatteja, vaan suuruusluokkaa kuvaavia laskelmia.

Johdanto

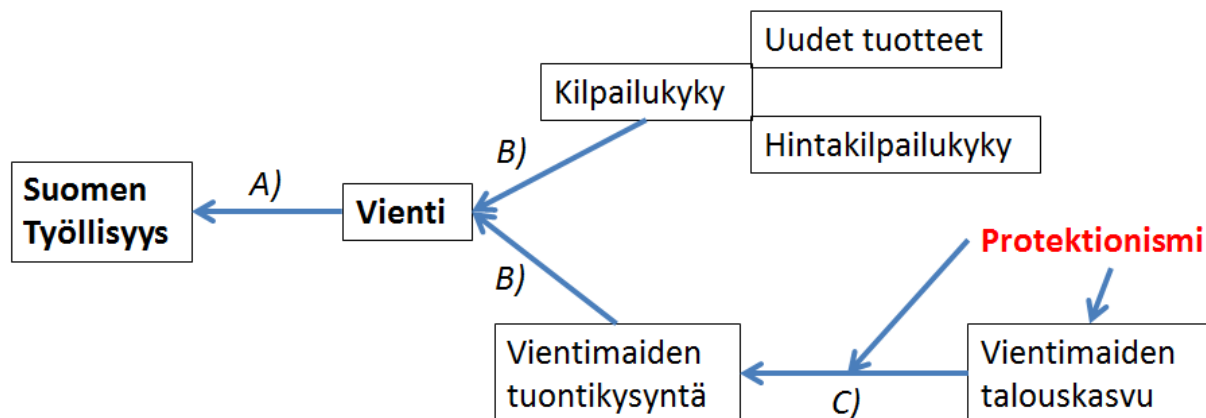
Tutkimuksen päätulokset ovat:

- A. Vientisektori on Suomelle elintärkeä, ja Suomi on hyötynyt merkittävästi globalisaatiosta. Reilusti yli 400 000 työpaikkaa perustuu vientikysynnälle.
- B. Viennin on lisääntyttävä lähes viidenneksellä, jos pyritään hallituksen tavoitteeseen luoda 100 000 työpaikkaa vientivetoisella kasvulla. Nykyisellä vientimarkkinoittemme kasvunäkymällä se edellyttää lisä uudistuksia, jotka ovat verrattavissa vaikuttavuudeltaan juuri solmittuun kilpailukykykysymykseen.
- C. Maailma on astumassa lisääntyvän protektionismin aikaan. Jos protektionismi tyrehtyttää vientimarkkinoittemme kasvun tyystin, tarvitsemme vaikuttavuudeltaan kaksi kertaa juuri solmitun kilpailukykykysymyksen verran lisäponnistuksia, jotta hallituksen työllisyystavoite voidaan saavuttaa vientivetoisella kasvulla.

Nämä tulokset perustuvat laskelmiin, joissa on hyödynnetty tilastokeskuksen panos-tuotosaineistoja, kansainvälisiä tutkimustuloksia ja Nordean talouskasvuennusteita. Tutkimuksessa ei pyritä tuottamaan tarkkoja vaikutusestimaatteja, vaan suuruusluokkaa kuvaavia laskelmia.

Tutkimuksessa tarkastelemme viennin merkitystä Suomen taloudelle kolmesta näkökulmasta (kuvio 1):

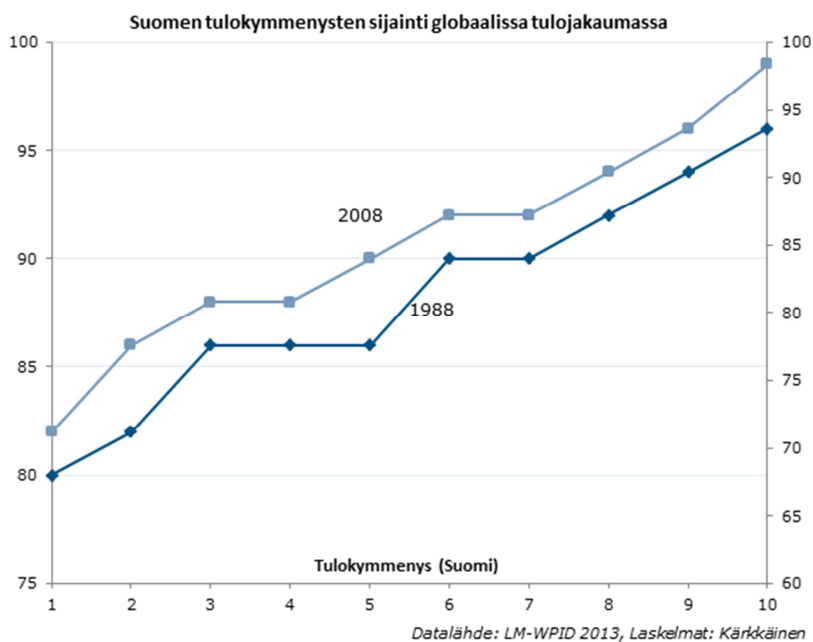
- A. globalisaation vaikutukset ja viennin ylläpitämien työpaikkojen määrä Suomessa,
- B. vientimarkkinoittemme kasvutarve sekä kilpailukykykymme paranemistarve hallituksen työpaikkatavoitteen saavuttamiseksi sekä
- C. protektionismin vaikutukset Suomen viennille ja työllisyydelle.

Kuvio 1. Tutkimuksessa käsiteltävät asiat

Rajoituksista vapaa kauppa on Suomen etu (A)

Suomella on valtaosin hyviä kokemuksia vapaakaupasta. Voimakkaan globalisaation aikakautena Berliinin muurin murtumisesta finanssikriisiin saakka työllisyys koheni Suomessa voimakkaasti, kaikkien tulonsaajaryhmien tulot nousivat ja asemamme globaalissa tulojakaumassa parantui (kuvio 2). Vuonna 1988 esimerkiksi pienituloisin tulokymmenys oli rikkaampi kuin 80 prosenttia maailman väestöstä. Vuoteen 2008 mennessä sijainti oli noussut pari prosenttiyksikköä. Suomen suurituloisimman kymmenyksen asema oli noussut 94 prosentista 99 prosenttiin.

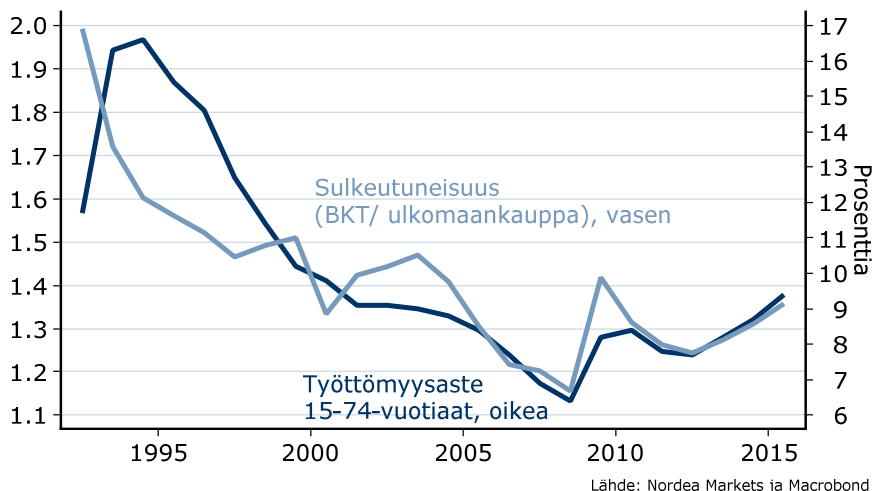

Kuvio 2. Suomen tulokymmenysten sijainti globaalissa tulojakaumassa

Työttömyys aleni yhtä jalkaa ulkomaankaupan lisääntymisen kanssa (kuvio 3). ICT-klusterin nousu yhdessä kellumaan päästetyn valuutan kanssa lisäsi Suomen vientiä ja tuontia suhteessa BKT:hen 1990-luvulla (talouden sulkeutuneisuus aleni kun BKT/ulkomaankauppa –suhde pieneni). Sama kehitys jatkui euroaikana finanssikriisiin saakka, jolloin päinvastainen kehitys alkoi: Suomen ulkomaankauppa ja talous sukelsivat, kun taas työttömyysaste nousi.

Vienti lisää olennaisesti suomalaisten yritysten kysyntäpohjaa ja siten sallii tuotannon erikoistumisen mukanaan tuomat tehokkuusparannukset, joista talouskasvu syntyy. Tuonti puolestaan laajentaa kuluttajien valinnanmahdollisuuksia ja tehostaa vientiyritysten panoshankintaa. Suljetussa taloudessa joudutaan tuottamaan tavaroita ja palveluita pienille markkinoille, jolloin kustannustaso nousee ja tehokkuus kärsii.

Sulkeutuneisuus ja sisäinen tasapaino

Kuvio 3. Suomen sulkeutuneisuus (ulkomaankaupan vähäisyys suhteessa talouden kokoon) ja sisäinen tasapaino (työttömyysaste)

Kuinka paljon vienti tuo työtä Suomeen?

Seuraava laskelma tarjoaa suuntaa antavia viitteitä ulkomaankaupan keskeisestä asemasta taloudessamme. Emme odota vientitoiminnan loppumista Suomessa, mutta olettamalla laskennallisesti vientitoiminnan loppumisen voimme arvioida viennin kannattelemien työpaikkojen kokonaismäärää ja sitä kautta viennin merkitystä taloudessa.

Tuoreimman Tilastokeskuksen (2015) käytössä olevan panos-tuotosaineiston perusteella voidaan laskea, että vienti kannattelee Suomessa kaikkiaan noin 430 000 työpaikkaa. Panos-tuotosanalyysin hyötyjä ja haittoja käsittelee muun muassa Grady ym. (1988).

Viennin työllisyysvaikutus syntyy kolmella tavalla:

- 1) suoraan vientiyrityksissä
- 2) vientiyrityksiä palvelevassa alihankintaketjussa ja
- 3) Tulovaikutuksen myötä, kun viennin tuoma lisäkysyntä pitää yllä ostovoimaa.

Jos vientiä ei olisi ja vientiin tarvittava tuonti loppuisi, Suomen työttömyysaste nousisi lyhyellä aikavälillä merkittävästi, koska palkkataso ei ehdi sopeutua. Jos kaikki työtä vaille jäävät siirtyvät työmarkkinoille työttömiksi, työttömyysaste nousee 15 prosenttiyksikköä nykyisestä alle 10 prosentista. Työllisyysaste laskee 12 prosenttiyksikköä, alle 60 prosenttiin (kuvio 4).

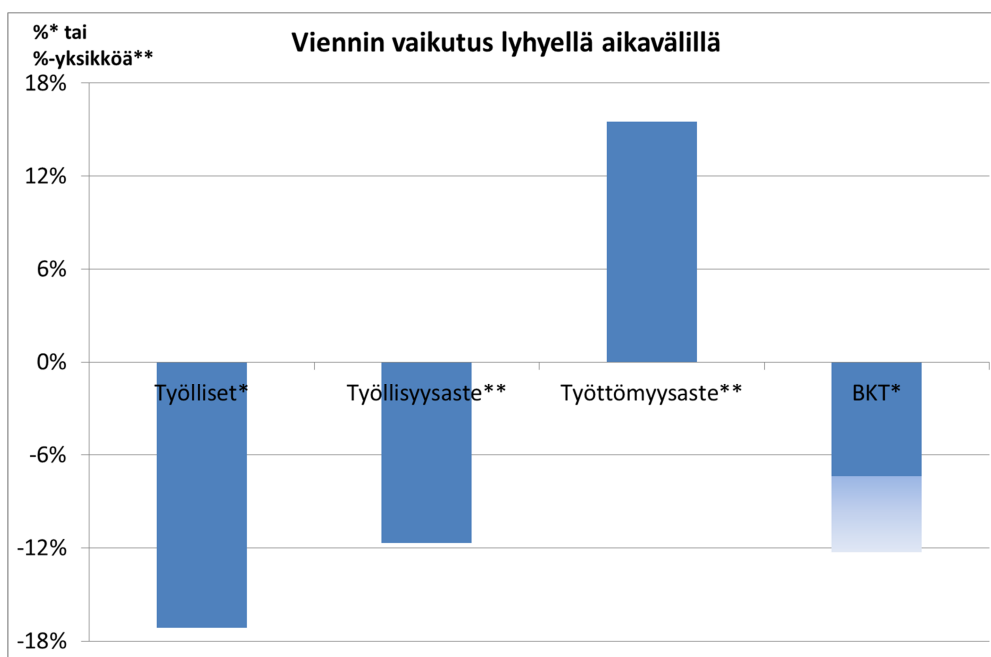
Työttömyyden kasvu alentaa palkansaajien ostovoimaa, koska työttömyysturva on palkkaa matalampi. Se edelleen vähentää työpaikkoja etenkin kaupasta ja henkilökohtaisista palveluista. Näiden tekijöiden myötä vientitoiminnan loppuminen vähentää kokonaisuudessaan työllisten määrää 430 000:lla, mikä on 17 prosenttia työllisistä. Vertailun vuoksi tällaisia ulkomaisesta

kysynnästä riippuvia työpaikkoja on Saksassa lähes 30 prosenttia työpaikoista ja Yhdysvalloissa 10 prosenttia (OECD 2016).

Bruttokansantuote laskee yli 10 prosenttia riippuen siitä, kuinka nopeasti yritysten välituotteet halpenevat ja tukevat kannattavuutta (kuvio 4). Bruttokansantuote alenee yli 7 prosenttia pelkästään vähenevän työllisyyden myötä pienenevän palkkasumman vuoksi.¹ Lisäksi BKT laskee yritysten kannattavuuden laskun kautta. Kuviossa 4 on esitetty tilanne, jossa yritysten kannattavuus alenee työllisyyden heikkenemisen suhteessa. Tällöin vaikutus bruttokansantuotteeseen on 12 prosenttia. Jos yritysten kannattavuus esimerkiksi puolittuisi, bkt alenisi jo yli 20 prosenttia.

Julkisen sektorin alijäämä kasvaisi shokin myötä merkittävästi. Veropohja romahtaisi palkkasumman ja yritysten kannattavuuden alenemisen myötä ja yleinen tulotason lasku laskisi myös arvonlisä- ja muita välillisiä. Samalla julkisen sektorin menot lisääntyisivät työttömyyden kasvun myötä.

Pidemmällä aikavälillä palkkojen lasku tukee yritysten kannattavuutta ja työllistämisen kykyä, mikä palauttaa työmarkkinoiden tasapainon, mikäli työmarkkinoiden sopeutumismekanismit toimivat. Vaikutus elintasoon jää pysyväksi matalamman palkkatason vuoksi.

Kuvio 4. Viennin loppumisen suuntaa antavia vaikutuksia Suomen taloudessa lyhyellä aikavälillä.

¹ Lyhyellä aikavälillä bruttokansantuotteen vero- ja menoperusteita ei ehditä muuttaa. Tällöin bkt jakautuu palkkasummaan ja yritysten kannattavuuteen. Palkkojen osuus on noin 70 % ja yritysten omaisuustulojen osuus noin 30 %. Työllisyyden lasku 17 prosentilla laskee tällöin bkt:ta noin 7 % olettaen että työttömäksi jäävät saavat 60 % työttömyysturvan $(17 \cdot 0,7 \cdot 60) = 7$. Jos yritysten kannattavuus laskee työllisyyden suhteessa, vaikutus bkt:hen on noin 5% $(0,17 \cdot 0,3 = 5)$.

Viennillä elintasoja ja työllisyyttä (B)

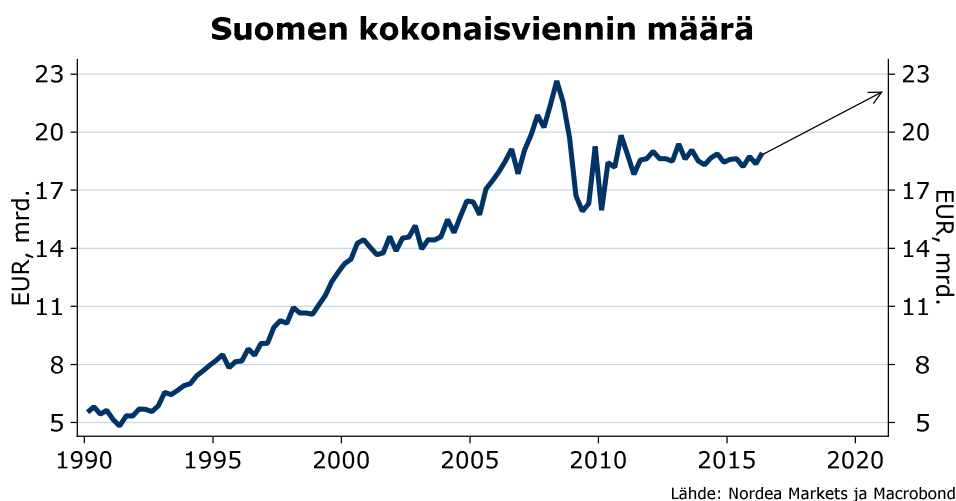
Työllisyystavoitteeseen viennin vedolla

Suomen hallitus pyrkii 100 000 työpaikan nettolisäykseen hallituskauden aikana, minkä on arvioitu pysäyttävän julkisen sektorin velkaantumisen (Sipilän hallitusohjelma 2015). Periaatteessa se voidaan tehdä kahdella tavalla. Yhtäältä voidaan pyrkiä luomaan uusia työpaikkoja kotimaan markkinoille palkkatasoa alentamalla etenkin matalapalkkatöissä. Työllisyys ja julkisen sektorin tasapaino paransivat, mutta elintason kasvu jäisi vaatimattomaksi.

Toisaalta voidaan pyrkiä vientivetoiseen kasvuun, jonka tuoma lisäkysyntä ja mahdollisuus erikoistumiseen parantavat ajan myötä myös suomalaisten elintasoja. Kasvava vienti toisi kaivattua lisäkysyntää työikäiseltä väestöltään pienenevään kansantalouteen.

Jos työllisyystavoitteeseen pyritään pelkästään viennin vedolla, Suomen tavara- ja palveluviennin on lisäännettävä lähes viidenneksellä (laskettu tuoreimman Tilastokeskuksen panos-tuotostilaston perusteella), jotta syntyy tavoiteltu määrä työpaikkoja (kuvio 5).

Tämä 18 prosentin viennin lisääntyminen sisältää kerrannaisvaikutukset vientisektorilta muille toimialoille sekä työllisyyden lisääntymisestä koituvan palkkasumman kasvun, joka verojen ja säästämisen jälkeen lisää kotimaista työllisyyttä sikäli, kun lisäkulutus kohdistuu kotimaisiin tuotteisiin. Se edellyttää viennin nousemista takaisin finanssikriisiä edeltävälle ennätystasolle, ei kuitenkaan sen yläpuolelle.

Kuvio 5. Suomen kokonaisviennin määrä ja nousutavoite, jos pyritään 100 000 työpaikan lisäykseen viennin vedolla.

Mikä määrittää vientikehityksen?

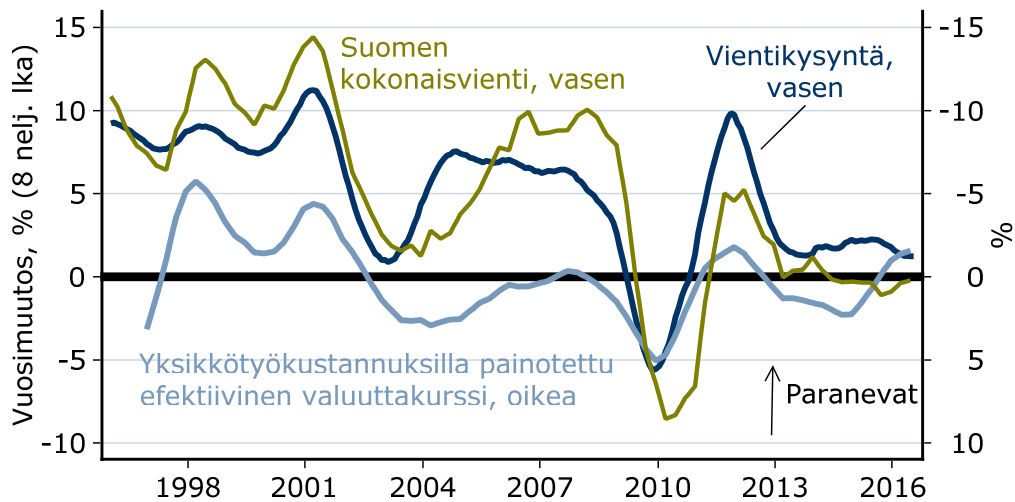
Viennin lisäys voi tulla joko:

- 1) maailmanmarkkinoiden kysynnän kasvusta ja kyvystä säilyttää markkinaosuus ennallaan tai vaihtoehtoisesti siitä, että
- 2) markkinaosuuksia voitetaan kilpailukykyä parantamalla. Kilpailukyky riippuu tuotevalikoiman haluttavuudesta ja sen hintakilpailukyvystä.

Vuodesta 1996 finanssikriisiin saakka Suomen kokonaisviennin määrä kasvoi kahdeksan prosenttia vuodessa samaan aikaan, kun Suomen kohtaaman vientikysynnän määrä (15 suurimman vientimaamme tuonti) kasvoi kuusi prosenttia ja hintakilpailukyky hieman heikkeni (taulukko 1 ja kuvio 6). Vientimme kasvoi markkinoiden kokoa nopeammin, vaikka hintakilpailukyky heikkeni, koska tieto- ja viestintäalan tuotteidemme laatu kelpasi niin hyvin maailmanmarkkinoille.

Kaikki muuttui finanssikriisissä. Markkinoiden kasvu hyytyi keskimäärin kahteen prosenttiin, mutta vientimme ei pysynyt edes sen tasolla vaan väheni keskimäärin prosentin vuodessa. Suuri syy oli tuotevalikoimamme kysynnän supistuminen markkinoilla, sillä vienti väheni pienestä hintakilpailukyvyn paranemisesta huolimatta. Investointitavaroihin ja teollisuuden välituotteisiin erikoistuneella vientisektorillamme ei ole enää ollut sopivia vientituotteita maailmanmarkkinoille varsinkin, kun menetetyn sähkötekniikan klusterin tilalle ei ole syntynyt tarpeeksi nopeasti korvaavaa tuotantoa.

Suomen viennin ja 15 suurimman vientimaan tuonnin määrä sekä hintakilpailukyky

Lähde: Nordea Markets ja Macrobond

Kuvio 6. Suomen vienti, vientimarkkinat ja hintakilpailukyky – vuosikasvun kahden vuoden liukuva keskiarvo. Vientimarkkinoiden määrän kasvu on laskettu deflatoimalla Suomen 15 suurimman vientimaan tuonnin arvo kehittyneiden maiden tuontihintaindeksillä.

Taulukko1. Viennin ja vientikysynnän määrän sekä hintakilpailukyvn vuosimuutosten keskiarvo

Periodi	Vienti	Vientimarkkinat	Hintakilpailukyky
1996-2008	7,8%	6,2%	-0,59%
2009-2016	-1,3%	1,9%	0,54%

Huom. Neljännesvuosiaineisto

Vientikysyntä kasvaa tulevaisuudessa hitaasti

Houkutteleva tuotevalikoima on luonnollisesti viennin ennakkoehto. Sen palautumista ja siten tutkimus- ja tuotekehityksen menestystä on kuitenkin hyvin vaikea ennustaa. Sen sijaan vientikysyntää ja hintakilpailukyvn kehitystä voidaan haarukoida vertaamalla Suomen ja sen kilpailijamaiden talousennusteita.

Vientikysynnän kasvu ei ole kiihtymässä niihin mittoihin, että Suomen tarvitsema viennin nousu syntyisi pelkästään sitä kautta. Finanssikriisi toi maailmantalouden uuteen aikaan. Suhteessa maailman BKT:hen kauppa on kasvanut viime vuodet hitaammin kuin kertaakaan 1980-luvun alkuvuosien jälkeen. Vielä ennen finanssikriisiä talouskasvun kiihtyminen lisäsi kauppaa enemmän kuin talouskasvu kiihtyi. Tällä hetkellä maailmankauppa ei kasva, vaikka maailmantalous jatkaa kolmen prosentin kasvussa. Osittain maailmankaupan alakulo on suhdanneluonteista, mutta merkittävältä osaltaan rakenteellista ja siten pysyvää. Liitteessä 1 kerrotaan tarkemmin syitä hidastuneelle maailmankaupalle.

Nordean talousennusteen mukaan Suomelle tärkeimpien vientimaiden talous kasvaa lähivuodet noin 1,5 prosenttia vuodessa. Ennen finanssikriisiä tällainen talouskasvu lisäsi maiden tuontia lähes 3 prosenttia, minkä markkinaosuuksista Suomi viennillään taistelee (EKP Bulletinin (2014) mukaan talouskasvun niin sanottu tuontijousto on 1,8).

Tämä kasvu ei enää luo yhtä paljon vientikysyntää Suomelle kuin ennen, sillä niin sanottu talouskasvun tuontijousto on laskenut Euroopan keskuspankin (2014) ja IMF(2016) tuoreen tutkimuksen mukaan käytännössä yhteen. Tällä puolentoista prosentin talouskasvuoletuksella meidän on siis tyydyttävä noin 1,5 prosentin vientikysynnän vuosikasvuun.

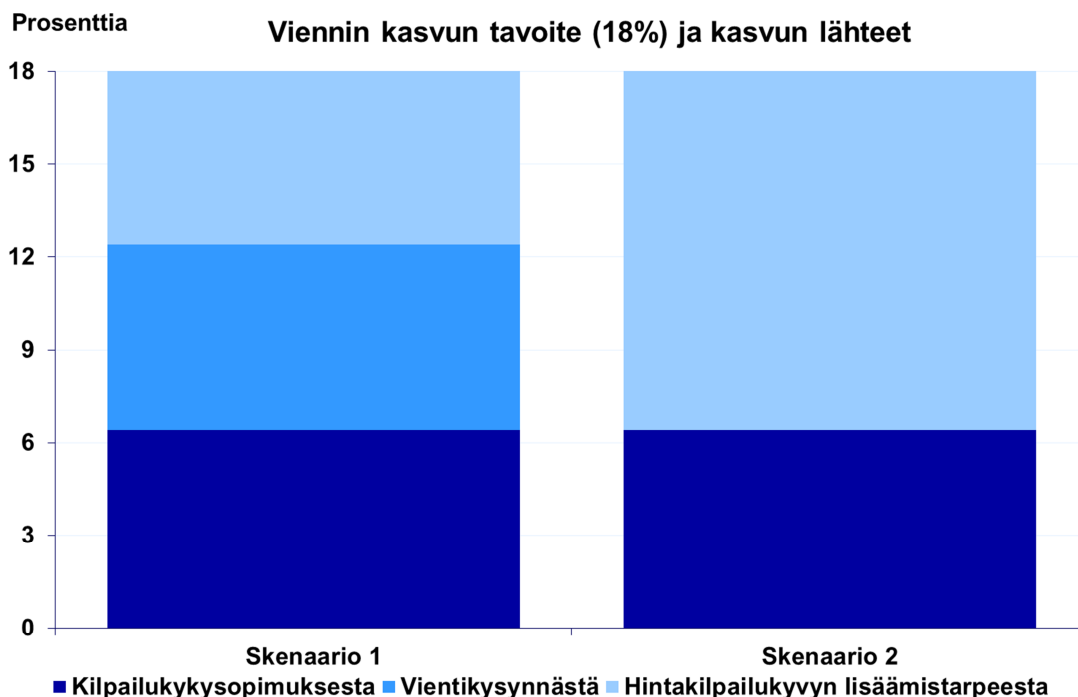
Giordano ja Zollinon (2015) tutkimuksen mukaan vientikysynnän lisäys prosentilla on kasvattanut historiassa Suomen vientiä noin 1,4 prosenttia. Tämä Suomen kohtaaman vientikysynnän jousto on tippunut merkittävästi finanssikriisin jälkeen, koska romahtaneen sähköteknisen klusterin tilalle ei ole vielä syntynyt uutta vientimenestyjää ja vientimarkkinoiden kysyntä siirtyi pois vientivalikoimallemme keskeisistä investointitavaroista ja teollisuuden välituotteista.

Markkinaosuuksien menettäminen viime aikoina viittaa jopa siihen että vientikysynnän kasvu prosentilla lisää vientiämme *alle* prosentin. Oletamme kuitenkin seuraavassa konservatiivisesti, että hinta- ja laatukilpailukykyimme ei enää tulevaisuudessa heikkene, joten tämä vientikysynnän kerroin on tasan 1.

Mikäli työllisyystavoitteeseen pyritään Suomessa hallitusohjelman mukaisesti yhden vaalikauden kuluessa, vientimarkkinoiden kasvu ehtii synnyttää lisää vientiä 6 prosenttia ($4v \cdot 1,5 \cdot 1 = 6$) neljässä

vuodessa (aikaa on yhden vaalikauden 4 vuotta, vientimaidemme kysyntä kasvaa 1,5 prosenttia vuodessa ja vientimaidemme talouskasvu lisää vientiämme kertoimella 1). Tämä kuitenkin edellyttää, että kilpailukyvyyn rapautuminen on ohi (Kuvio 7 ja skenaarion 1 ensimmäinen rivi taulukossa 2). Loppuosa viennin kasvusta on tultava kilpailukyvyistä, joko hintakilpailukyvyyn paranemisesta tai uusista tuotteista.

Kuvio 7. Viennin kasvun lähteet kahdessa skenaariossa. Skenaario 1: Suomen vientimarkkinat kasvavat Nordean ennusteen mukaan. Skenaario 2: Suomen vientimarkkinat eivät kasva.

Taulukko 2. Hintakilpailukyvyyn ja vientikysynnän muutostarve viennin lisäämiseksi 18 prosentilla.

	Kerroin (jousto)	Skenaario 1		Skenaario 2	
		muutos 4 vuodessa	Viennin kasvu	Muutos 4 vuodessa	Viennin kasvu
Vientikysyntä	1	6%	6%	0%	0%
Kiky-sopimuksen vaikutus kilpailukykyyn ja vientiin	1,6	4%	6,4%	4%	6,4%
Yhteensä			12,4%		6,4%
Hintakilpailukyvyyn lisätarve, kun vientitavoite 18%	1,6	3,5%	5,6%	7,25%	11,6%

On saatava aikaiseksi vaikutuksiltaan solmitun kiky-tasoinen toinen loikka

Kilpailukyky paranee joko uusia tuotteita kehittämällä tai olemassa olevan tuotannon hintakilpailukykyä parantamalla. Uusien tuotteiden kehittäminen jatkuu, mutta se on hidasta, epävarmaa ja merkittäviä panostuksia vaativaa toimintaa. Siihen hallitus ei voi myöskään yhtä suoraan vaikuttaa kuin hintakilpailukykyyn.

Hintakilpailukykyä pyritään parantamaan niin sanotulla kilpailukyky sopimuksella, joka valtiovarainministeriön laskelmien mukaan nostaa kilpailukykyä noin 4 prosenttia (Valtiovarainministeriö 2016).

Historiallisesti Suomen kustannustason lasku suhteessa kilpailijamaihin on nostanut vientimääräämme kertoimella 1,6 (Giordano ja Zollino 2015). Jos solmittu kiky-sopimus parantaa kilpailukykyämme 4 prosenttia, vientimme kasvaa 6,4 prosenttia ($4 \cdot 1,6 = 6,4$) (kuvio 7 ja skenaarion 1 toinen rivi taulukossa 2).

Jos vientimme kasvaa lisäksi yllä arvioidun mukaisesti 6 prosenttia vientikysynnän kasvaessa, kasvu on yhteensä 12,4 prosenttia. Viennin kuitenkin pitäisi kasvaa viidenneksellä ja oman laskelmamme mukaan tarkalleen 18 prosenttia, jotta työllisyystavoite saavutetaan.

Meidän on siis lisättävä vientiämme yhden kiky-sopimuksen ja vientimarkkinoiden kasvun lisäksi toiset 5,6 prosenttia, jotta 18 prosentin ($18 - 12,4 = 5,6$) viennin kasvu saavutetaan. Tällainen viennin lisääminen kilpailukykyä parantamalla edellyttää 3,5 prosenttia ($5,6 / 1,6 = 3,5$) hintakilpailukykyyn parantamista (kuvio 7 ja skenaarion 1 neljäs rivi taulukossa 2). Se vastaa vaikutuksiltaan melkein solmitun kiky-tasoinen uutta sopimusta.

Kaikki sillä välin markkinoille tuodut uudet suomalaiset vientiä lisäävät innovaatiot luonnollisesti vähentävät kustannuskilpailukykyyn parantamisen tarvetta.

Protektionismin eteneminen (C)

Protektionismi vaikuttaa globalisaatioon nopeasti

Protektionismiin voidaan poliittisilla toimilla vaikuttaa nopeammin kuin muihin maailmankauppaan vaikuttaviin tekijöihin. Siksi siinä voidaan nähdä äkillisiäkin muutoksia suuntaan tai toiseen.

Ilman taloustieteellistä tietämystä on helppo ajatella, että työpaikat palaavat suojaamalla yrityksiä ulkomaiselta kilpailulta. Protektionismia lisäävä politiikka kuitenkin vain pahentaa tilannetta, kun tuottavuuskehitys – eli talouskasvun pääasiallinen raaka-aine – vaarannetaan.

Protektionismi on lisääntynyt etenkin finanssikriisistä lähtien. OECD:n (2016) mukaan maailmassa oli voimassa muutamia kymmeniä kauppaa rajoittavia toimia vuonna 2008. Vuoteen 2016 mennessä toimien lukumäärä oli noussut 1 200:aan. IMF:n (2016) arvion mukaan jopa neljännes maailmankaupan kasvun hidastumisesta finanssiriisistä alkaen johtuu protektionismin lisääntymisestä. Uhkana on, että se edelleen lisääntyy.

Globalisaatiokritiikin voimistuminen vähentää intoa solmia uusia vapaakauppasopimuksia. Kaupan esteitä on jäljellä enemmän palveluissa kuin kaupassa, mutta usein palveluiden aineettomuuden vuoksi niiden kaupan vapauttamisesta sopiminen on teknisesti vaikeampaa kuin tavarakaupan. Siksi poliittisen tilanteen muuttuminen on erityisen haitallista käynnissä oleville ja tuleville neuvotteluille.

Viime viikkoina on keskusteltu paljon Donald Trumpin valinnasta Yhdysvaltain presidentiksi ja hänen esittämistään protektionistisista näkemyksistä. Trumpin valinta ei automaattisesti tarkoita sitä, että hän kaikissa kohdin noudattaisi vaalikampanjassaan ilmoittamia politiikkalinjauksia. Mahdollista joka tapauksessa on, että Yhdysvaltojen linja kauppaneuvotteluissa muuttuu protektionistisempaan suuntaan, mikä näkyy sekä Tyyntenmeren valtioiden TPP- ja Atlantin ympärysvaltioiden TiPP-sopimuksen takaiskuina.

Trump ja yhdysvaltalaisäänestäjät eivät ole yksin ajatuksineen. Lähivuodet näyttävät, millä tavoin Brexit lopulta uhkaa eurooppalaista vapaata liikkuvuutta. Euroopassa on tulossa todellinen vaalisuma, jossa ainakin Italian ja Ranskan äänestykset ovat suorastaan kriittisiä. Molemmissa maissa eurokriittisillä voimilla on merkittävä kannattajakunta. Niiden päästessä valtaan koko euroalueen ja koko EU:n olemassaolo voi olla uhattuna.

Myös Kiina, jonka on nähty pitävän tarkasti huolta oikeuksistaan kaupan suhteen jo aiemminkin, entisestään kasvatti pelkoa maailmankaupan heikentyvistä näkymistä julkaisemalla viime vuonna Made in China 2025 –ohjelman. Sen tavoitteista yksi on lisätä omavaraisuutta ja vähentää riippuvuutta tuontihyödykkeistä ja kansainvälisistä tuotantoketjuista.

Kauppaa rajoittaviin toimiin on jouduttu viime aikoina myös toista reittiä: Suomen taloudelle erityisen hankalia ovat olleet kauppaa rajoittavat toimet, joita Venäjälle on asetettu.

Protektionismin eteneminen edellyttää meiltä uusia kiky-kaltaisia sopimuksia

Protektionismin vaikutuksia arvioidaan seuraavassa kohtaamamme vientikysynnän kautta. Nykyskenaariolla vientikysyntämme on nousemassa vain 1,5 prosenttia vuodessa. OECD:n (2010) laskelmien mukaan jokainen dollarin lisäys protektionismissa vähentää bruttokansantuotetta 0,66 dollaria. Jos tämän kaavan molemmat puolet jaetaan bruttokansantuotteella, saamme tuloksen, että jokainen prosenttiyksikkö protektionismia suhteessa talouden kokoon pienentää taloutta 0,66 prosentilla.

Tästä voidaan laskea, että Suomen kohtaama vientikysynnän kasvu tyrehtyy kokonaan, eli vuotuinen 1,5 prosentin ja yhden vaalikauden neljässä vuodessa yhteensä 6 prosentin vientikysynnän kasvu jää toteutumatta, jos protektionismi kasvattaa tulleja tai muita kaupan esteitä 9 prosenttia / BKT ($6/0,66=9$).

Samansuuntainen tulos saadaan myös tuoreessa OECD:n (2016) raportissa, jossa havaitaan, että tullien nosto 10 prosentilla supistaa osapuolien taloutta vajaa 2 prosenttia. Jos kaupan osuus maailman BKT:sta on noin 30 prosenttia, 10 prosentin tullien nosto tarkoittaa noin 3 prosenttia korkeampia tulleja suhteessa talouden kokoon. Näin vientikysyntämme kasvu pysyy nollassa neljän vuoden aikana, kun tullit pienentävät taloutta yhteensä 6 prosenttia. Sitä varten tarvitaan siis 9 prosentin tullien nosto suhteessa talouden kokoon (koska 3 prosentin tullien nosto per BKT laskee BKT:ta 2 prosenttia).

Tällainen protektionismin uhkakuvan kokoluokka on pieni. Historiallisesti tullimaksut ovat alentuneet kehittyneissä maissa 7 prosenttiyksikköä ja kehittyvissä maissa 20 prosenttiyksikköä suhteessa kaupan arvoon 1980-lukuun verrattuna. Lisäksi tullittomat esteet vaikuttavat kaupan kehitykseen merkittävästi, joskaan tullittomien esteiden suuruusluokkaa on vaikea arvioida.

Emme ennusta protektionismin etenevän niin pitkälle että vientikysyntämme kasvu kokonaan loppuisi, mutta voimme arvioida sen avulla vaikutusten suuruusluokkaa. Jos vientikysynnän kasvu tyrehtyy kokonaan, meidän on löydettävä vastaava 6 prosentin viennin kasvu hintakilpailukykyä parantamalla tai jätävä sen uskon varaan, että olemassa oleva tutkimus- ja kehittämistoiminta tuottaa tässä ajassa viennin pelastavan innovaation.

Olettamalla, että uudistus tehtäisiin kokonaan hintakilpailukyvyllä ja että sen paraneminen prosentilla nostaa vientiä 1,6 prosenttia, meidän olisi tehtävä nyt solmittuun kiky-sopimukseen verrattuna lähes kaksi kertaa merkittävämpi sopimus, koska työpaikkatavoitteeseen pääseminen ilman vientikysynnän kasvua edellyttää reilun 7 prosentin hintakilpailukyvyyn paranemista nyt solmitun kiky:n lisäksi (Kuvio 1 ja skenaario 2 taulukossa taulukko 2).

Johtopäätökset

Suomi elää viennistä. Jopa 17 prosenttia työpaikoistamme perustuu ulkomaiselle kysynnälle. Vienti on myös tärkeä talouskasvun käynnistäjä ja työllisyyden lisääjä, koska sen myötä nousee myös elintaso. Suomi tarvitsee 18 prosenttia enemmän vientiä, jos halutaan päästä hallituksen työllisyystavoitteeseen viennin vedolla. Vienti paranee joko vientimarkkinoiden kasvaessa tai suomalaisten yritysten voittaessa markkinaosuuksia paremmalla hintakilpailukyvyllä ja uusilla tuotteilla.

Nykyisellä vientimarkkinoittemme kasvunäkymällä meidän olisi tehtävä uusi juuri solmittua kilpailukykykysymystä vastaava sopimus, jotta työllisyystavoitteeseen päästään. Mitä enemmän protektionismi tulevaisuudessa lisääntyy, sitä useampia vaikuttavuudeltaan nyt solmittua kikyä vastaavia ponnistuksia tarvitaan. Vaikka näin voimakasta protektionismin lisääntymistä ei ole näillä näkymin tulossa, laskelmat osoittavat, että Suomen on joka tapauksessa jatkettava kilpailukyvyn paranemiseen tähtävää politiikkaa.

Lisätiedot:

Aki Kangasharju

050-5838573

Aki.kangasharju@nordea.com

Kirjallisuus

EKP (2014). ECB Monthly Bulletin, July.

Giordano ja Zollino (2015). Exploring Price and non-Price Determinants of Trade Flows in the Larget Euro-Area Countries. Euroopan keskuspankki, Working Papers 1789.

Grady (1988). On the Use and Misuse of Input-Output Based Impact Analysis in Evaluation.. the Canadian Journal of Program Evaluation, 3, 2, 49-61.

IMF (2016). World Economic Outlook, October.

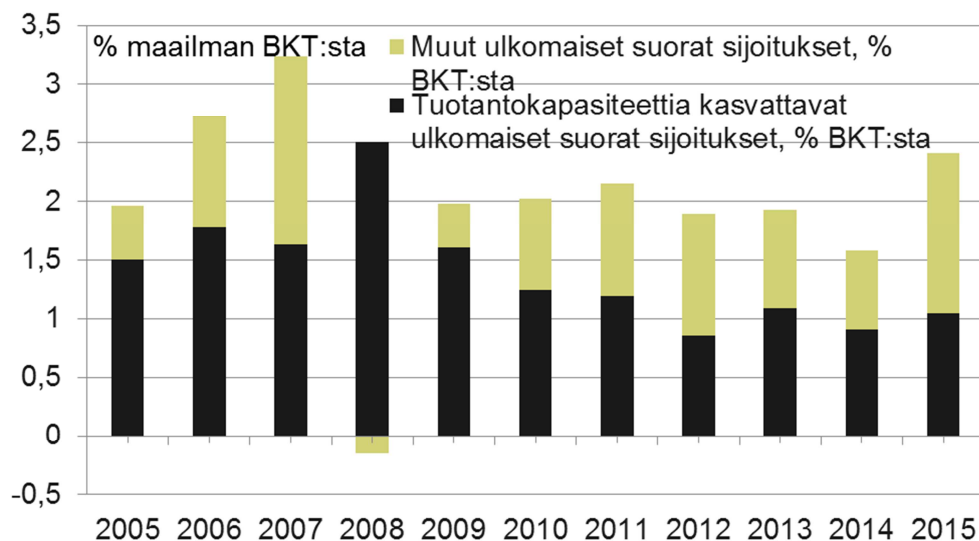
OECD (2010). Trade, Policy and the Economic Crisis, (OECD policy note, May 2010).

OECD (2016). Escaping the Low-Growth Trap? Effective Fiscal Initiatives, Avoiding Trade Pitfalls. Economic Outlook 100.

Tilastokeskus (2015). Panos-tuotosaineisto 2013.

Liite 1. Maailmankaupan hidastumisen tekijät

- Investointien heikkous. Toipuminen kriisistä on ollut hidas, ja perintönä muodostunut valtava velkamäärä vähentää kiinnostusta lisätä velkaantumista ja investoida. Koko maailman velkataakka on kriisin jälkeen jatkanut vain kasvuaan, mikä ei helpota investointi-intoa lisävelalla. Myös muuttuvat kulutustottumukset ja teknologinen muutos ohjaavat kysyntää pois perinteisestä tavaratuotannosta, mikä vähentää investointien tarvetta. Vaikka nykyisellään kevyt rahapolitiikka on pitänyt reaalikorot erittäin matalina, jatkossa investointikehitystä voi hidastaa myös se, että rahoitusmarkkinasääntelyn lisääntyminen lisää rahoitusmarkkinoiden kitkaa etenkin Euroopassa. Lisäksi vanheneva väestö tarvitsee vähemmän investointeja uuteen. Globaalisti väestön ikääntyminen jatkuu ja työikäisten osuus kääntyy laskuun 2020-luvun alussa, mikä vähentää investointitarvetta pitkään.
- Kaupan vapauttaminen on hidastunut ja ottaa jopa takapakkia. Viimeinen suuri editysaskel koettiin 2000-luvun alussa, kun Kiina liittyi Maailman kauppajärjestö WTO:n jäseneksi.
- Kiinan muuttuva rooli. Kiinan kasvu on hidastunut ja kohdistunut entistä enemmän palveluihin ja kotimaan arvoketjuihin. Kiinan rakennemuutos on vasta alkamassa, eikä Intiasta ole Kiinan korvaajaksi globaalin talouden veturina ennen merkittäviä talousuudistuksia, ja niiden jälkeenkin Intian nousu kestää pitkään matalasta lähtötasosta johtuen.
- Nousevien talouksien finanssikriisissä kasvanut osuus maailmantaloudesta. Nousevat taloudet käyvät suhteessa vähemmän ulkomaankauppaa kuin teollisuusmaat, sillä ne kuluttavat enemmän kotimaisesti tuotettuja palveluita ja tavaroita, kuten ruokaa. Nousevien talouksien painoarvon noustua finanssikriisin jälkeen tämä vähentää automaattisesti kansainvälistä kauppaa suhteessa tuotantoon.
- Globalisaation hidastuminen. Sellaisia suoria ulkomaisia investointeja, jotka tähtäävät tuotantokapasiteetin kasvattamiseen, tehdään talouksien kokoon suhteessa vähemmän kuin aiemmin (kuvio 8).
- Protektionismin lisääntyminen.

Kuvio 8. Ulkomaiset suorat sijoitukset

Sarjassa ilmestyneet julkaisut

Kangasharju, Aki ja Suvi Kosonen (2012). Mitä jos euroalue hajoaa?

Kangasharju, Aki ja Suvi Kosonen (2013). Pankkisääntelyn vaikutukset.

Kangasharju, Aki ja Heidi Schauman (2015). Veronalennuksella uuteen alkuun.

Kangasharju, Aki (2016). Protektionismi uhkaa: Kilpailukyky sopimus on vasta alkusoittoa.